

The Typology of Perfectionism in Adolescents

Типологія перфекціонізму в підлітків

Aliona Vavilova

Postgraduate Student
of the Department
of Psychodiagnostic
and Clinical Psychology

Альона Вавілова

аспірант кафедри
психодіагностики та
клінічної психології

E-mail: a.vavilova07@gmail.com

orcid.org/0000-001-6971-8182

Researcher ID: Q-9691-2018

*Taras Shevchenko National
University of Kyiv, Ukraine
2a, Academician Hlushkov
avenue, Kyiv, 02000*

*Київський національний
університет імені Тараса
Шевченка, Україна
просп. Академіка Глущкова,
2а, м. Київ, 02000*

Original manuscript received June 09, 2018

Revised manuscript accepted October 12, 2018

ABSTRACT

The psychological approaches to determining the types of perfectionism in adults and adolescents are considered in the article; the criteria underlying such typologies are analyzed. The psychological features of perfectionism in adolescence are described. The analysis of correlation between the level of general perfectionism in adolescents and the level of academic success, the degree of anxiety and depression manifestations, dominance of motivational tendencies for success or avoidance of failure is done. Using cluster analysis, the typology of perfectionism is developed in adolescence, which takes into account the following criteria: «avoiding failure – hope for success»; «high level of success – low level of success»; «no emotional problems – high emotional problems»; «high level of perfectionism – low level of perfectionism». It is established that the first type of perfectionism (successful anxiety and

depression perfectionist) includes adolescents with a high level of perfectionism, equally expressed motivational tendencies for success and avoidance of failure, high level of academic achievement, high level of anxiety and depressive manifestations. The second type (successful constructive perfectionist) represents adolescents with an average level of perfectionism, a prevailing motivational tendency to success, a high level of academic achievement and average level of anxiety and depression. The third type of adolescents (unsuccessful anxiety-depressive perfectionist) has a high level of perfectionism, a motivational tendency to avoid failure, a high level of anxious and depressive manifestations and low level of academic achievement. And, finally, the fourth type includes adolescents with a low level of perfectionism, equally expressed motivational tendencies for success or avoidance of failure, less expressed anxious and depressive manifestations and an average level of academic success.

Key words: *perfectionism, typology, adolescents, destructive influence, academic success, emotional problems, anxiety and depressive manifestations, hope for success, avoidance of failure.*

Вступ

Суспільство сьогодення вимагає від людей постійних досягнень, відповідності найвищим ідеалам, що сприяє розвитку перфекціоністських тенденцій. Прагнення до досконалості починає формуватись ще в дитячому та підлітковому віці, особливо в умовах шкільного навчання, де рівень успішності оцінюється за мірою старанності й точності виконання поставлених завдань.

Перфекціонізм є неоднозначним феноменом, із приводу якого немає одностайної точки зору щодо структурних компонентів, змістового наповнення, форм прояву та типології. Перфекціонізм може мати як позитивні, так і негативні форми. У своїх позитивних проявах перфекціонізм сприяє досягальній активності людини, дає змогу успішно освоювати різні види навчання чи діяльності, отримувати найвищі показники й оцінки. Негативні прояви перфекціонізму призводять до невротизації, появи емоційних проблем, труднощів у соціальній адаптації, заниженої самооцінки і можуть перешкоджати успішним досягненням че-

рез страх помилок і невдач ще в дитячо-підлітковому віці. Тому актуальним є питання розробки типології перфекціонізму у підлітків, що дозволила б визначити, які форми та прояви перфекціонізму є конструктивними і допомагають самореалізації підлітка у дорослому житті; а які з них призводять до появи психологічних проблем і знижують рівень емоційного благополуччя особистості.

Розробкою типологічного підходу до вивчення перфекціонізму займалися такі зарубіжні вчені, як Н. Гаранян, Є. Єніклопов, А. Золотарьова, К. Отто, У. Паркер, Р. Слейні, Дж. Стоїбер, Р. Фрост, Д. Хамачек, А. Холмогорова, П. Хьюїтт, Г. Флетт та ін. Дослідження особливостей перфекціонізму в українській психологічній науці належать таким психологам, як Л. Данилевич, О. Кононенко, О. Лоза, В. Павлова, А. Проскурня, Г. Чепурна.

Зазвичай у рамках типологічного підходу перфекціонізм розділяли на два типи – нормальний (конструктивний, здоровий, адаптивний) і патологічний (деструктивний, невротичний, дезадаптивний). Перший тип перфекціонізму визначали як здорове прагнення до досконалості, пошук варіативних способів її досягнення, здатність гнучко ставити цілі та пріоритети в житті. Водночас патологічний тип перфекціонізму розглядали у руслі фанатичного прагнення до досконалості, пов'язаного з низкою дезадаптивних особистісних проявів.

Одним із перших два типи перфекціонізму виокремив Д. Хамачек (Hamachek, 1978: 28–31), який окреслив їх як «нормальний» і «невротичний» перфекціонізм. Автор визначав «нормальний» перфекціонізм як здатність установлювати високі стандарти в поєднанні з гнучкістю, адаптивністю у різних ситуаціях. Для невротичних перфекціоністів, згідно з дослідженнями Д. Хамачека, характерні надмірно завищені стандарти і не виправдана критика щодо помилок. Російські вчені Н.Г. Гаранян, А.Б. Холмогорова і Т.Ю. Юдєєва (Гаранян, Холмогорова, 2001; Юдєєва, 2007; Павлова, 2013) також вивчали структурні складові, що да-

ють змогу розрізняти патологічний і нормальний типи перфекціонізму. Дослідники вказували на такі відмінні риси патологічного перфекціонізму, як занадто високі стандарти і прагнення, спотворені соціальні когніції, персоналізація (перманентна орієнтація на полюс найуспішніших), негативна селекція (концентрація на невдачах і помилках); поляризоване мислення, соціальна тривожність, мотиваційні тенденції уникання невдачі та прокрастинація. В. Ясна та Є. Єніклопов (Ясная, Ениклопов, 2007: 159–161) пояснювали головну відмінність між патологічним і нормальним типами перфекціонізму наявністю завищених стандартів у поєднанні з тенденцією до надмірно критичних оцінок своєї поведінки.

Психологи Дж. Стойбер і К. Отто також займались вивченням позитивного та негативного вимірів перфекціонізму. До першого виміру – позитивного – було віднесено перфекціоністські прагнення, високі особистісні стандарти та переважання Я-орієнтованого перфекціонізму; тоді як негативний вимір перфекціонізму пов'язувався із занепокоєнням із приводу помилок, сумнівами у своїх діях і домінуванням соціально приписаного перфекціонізму (Stoeber, Otto, 2006: 295). На основі такої диференціації автори запропонували власний підхід до типологізації осіб, які мають перфекціоністські риси (Stoeber, Otto, 2006: 295–296):

1) здорові перфекціоністи (люди з високими прагненнями та низьким рівнем проблем, зумовлених наявністю рис перфекціонізму);

2) хворі перфекціоністи (особи, що мають завищені прагнення і виражений рівень проблем, пов'язаних із перфекціонізмом);

3) неперфекціоністи (особи з низькими перфекціоністськими прагненнями).

Схожа типологія була запропонована українською дослідницею А.С. Проскурньою, яка здійснила аналіз мультифакторної структури перфекціонізму і визначила три основні типи, що розташовані на континуумі «Функціо-

нальний – Дисфункціональний перфекціонізм» (Проскурня, 2016: 33–38):

1) функціональний тип (здорова особистість, здатна критично оцінювати свої можливості, ставити перед собою реалістичні цілі й отримувати задоволення від їх досягнення);

2) нарцисичний тип (переважає мотивація досягнення досконалості, отримання схвалення і захоплення з боку інших, нехтування всіма іншими мотивами, перетворення досягнень і визнання їх головним сенсом життя);

3) обсессивно-компульсивний тип (витіснення усіх мотивів та інтересів особистості її ідеалізованим образом; зацікавлення не лише в результаті, а й у самій діяльності; досягнення ідеалу задля виправдання власних очікувань).

Ще одна українська дослідниця феномену прагнення до досконалості О.І. Кононенко пропонує розрізняти два види перфекціонізму: глобальний і парціальний, які відображають ступінь занурення особистості у перфекціоністські настанови. До глобального перфекціонізму психолог відносить автентичний, компенсаторний і невротичний; а до парціального – інтерперсональний, аддиктивний та екзоперфекціонізм (Кононенко, 2015). Глобальний перфекціонізм О.І. Кононенко трактує як явище, що охоплює усі сфери життя людини. Парціальний перфекціонізм автор визначає як неспівпадіння вираженості певних психологічних властивостей перфекціонізму в різних сферах життєдіяльності особистості (Кононенко, 2016).

Значна частина типологій перфекціонізму стосується його зв'язку з якоюсь однією психологічною характеристикою чи властивістю. Наприклад, Н.Б. Лукіна вивчала психологічні особливості типології перфекціонізму в студентів у структурі їх цільової спрямованості (Лукіна, 2017: 56). Автор досліджувала три рівні цілей у студентів:

1) егоцентричний (задоволення біологічних і матеріальних потреб та меркантильно-утилітарна мотивація);

2) раціональний (задоволення соціальних потреб);

3) альтруїстичний (задоволення духовних потреб за внутрішньою і творчою мотивацією).

За результатами кореляційного аналізу Н.Б. Лукіна встановила, що Я-орієнтованому типу перфекціонізму в студентів притаманні егоцентричний і раціональний рівні цільової спрямованості. Студентам із перфекціонізмом, орієнтованим на інших, притаманний альтруїстичний рівень, тобто висунення до інших людей вимог досконалості з альтруїстичної позиції. Нарешті, раціональний рівень цільової спрямованості особистості характерний для соціально приписаних перфекціоністів, оскільки спрямований на задоволення соціальних потреб і престижу (Лукіна, 2017: 57–60).

О.П. Нечепоренко та М.В. Разіна досліджували гендерні особливості зв'язку перфекціонізму та відповідальності й розробили на основі аналізу такого зв'язку типологію перфекціоністів. За допомогою кластерного аналізу автори запропонували дві типології перфекціонізму (за особливостями відповідальності) – для дівчат і юнаків (до вибірки увійшли молоді люди віком від 20 до 24 років). Серед юнаків було виокремлено три типи перфекціонізму (Нечепоренко, Разіна, 2012: 19–22):

- 1) «безвідповідальний перфекціоніст»;
- 2) «відповідальний неперфекціоніст»;
- 3) «гіпервідповідальний і вимогливий до себе».

У групі дівчат було виокремлено такі типи:

- 1) «у міру відповідальний перфекціоніст»;
- 2) «безвідповідальний незадоволений»;
- 3) «гіпервідповідальний, вимогливий до себе».

Усі перелічені вище підходи до типологізації перфекціонізму стосувались людей дорослого віку. Досліджень, що стосуються психологічних особливостей типологій перфекціонізму в дітей і підлітків, значно менше, порівняно з дослідженнями на дорослій вибірці населення. Так, П. Хьюїтт та Г. Флетт розробили Дитячо-підліткову

шкалу перфекціонізму (CAPS), у якій запропонували розрізняти два типи перфекціонізму: Я-орієнтований (власні особистісні стандарти) та соціально приписаний (прагнення відповідати вимогам та очікуванням оточуючих) (Flett, Hewitt, Boucher, Davidson, Munro, 2016: 637).

Російський психолог М.В. Ларських досліджувала залежність рівня і типології перфекціонізму підлітків від типу негармонійного виховання в сім'ї. Результати дослідження автора продемонстрували наявність значущого кореляційного зв'язку між типом перфекціонізму (Я-орієнтований і соціально приписаний) і певними типами негармонійного виховання (Ларських, Удалых, 2015). Отримані дані вказують, що Я-орієнтований перфекціонізм пов'язаний із такими особливостями виховання, як високий ступінь задоволеності духовних та емоційних проблем підлітка і високий рівень вимог та обов'язків. Перфекціонізм, спрямований на інших, пов'язаний із такими типами порушення виховання: відсутністю вимог і обов'язків, недостатністю вимог і заборон, що призводить до появи споживацької позиції відносно світу. Соціально приписаний перфекціонізм позитивно корелює з ігноруванням матір'ю потреб підлітка, високим рівнем вимог, заборон і суворістю покарання, які викликають потребу бути досконалими для уникнення несхвалення з боку інших людей (Ларських, Удалых, 2015). Однак, на нашу думку, зазначені типології перфекціонізму в підлітків є дещо обмеженими і не враховують особливості актуальної ситуації розвитку підлітків, специфіку їх соціальної самореалізації, досягальної активності й емоційного стану.

Мета статті – розробити й проаналізувати типологію перфекціонізму в підлітків за ступенем його деструктивного впливу, рівнем академічної успішності, особливостями мотивації досягнення та наявністю чи відсутністю емоційних проблем.

Завдання статті

Відповідно до мети дослідження поставлено такі завдання:

- розглянути психологічні підходи до розробки типологій перфекціонізму;
- описати особливості перфекціонізму в підлітків;
- проаналізувати кореляційний зв'язок перфекціонізму з рівнем академічної успішності, тривожно-депресивними проявами, мотиваційними тенденціями уникнення невдачі чи досягнення успіху;
- представити типологію перфекціонізму в підлітків за ступенем його деструктивного впливу, рівнем академічної успішності, особливостями мотивації досягнення та наявністю чи відсутністю емоційних проблем;
- визначити психологічні особливості деструктивного та конструктивного перфекціонізму в підлітків на основі представленої типології.

Методи та методики дослідження

Нами було проведено дослідження, спрямоване на побудову типології перфекціонізму в підлітків. До вибірки досліджуваних увійшли підлітки віком від 12 до 18 років (96 осіб, серед яких 50 хлопців і 46 дівчат), яким було запропоновано такі психодіагностичні методики: Опитувальник А.О. Реана (діагностика мотиваційних тенденцій досягнення успіху чи уникнення невдачі), Дитячо-підліткова шкала перфекціонізму П. Хьюїтта та Г. Флетта (показники загального перфекціонізму), Шкала депресії Бека (підлітковий варіант) і Шкала багатомірної тривожності Е.Е. Малкіної. Також для кожного досліджуваного був визначений середній рівень академічної успішності (середньостатистичний бал з усіх шкільних предметів за 12-бальною оціночною шкалою).

Опитувальник А.О. Реана має на меті дослідження мотиваційних тенденцій досягнення успіху й уникнення не-

вдач. Зазначена методика була обрана для визначення домінування однієї з мотиваційних тенденцій, що може впливати на рівень невротизації та емоційних проблем особистості. Такі мотиваційні тенденції особливо проявляються у шкільному навчанні. Домінування мотиваційної тенденції досягнення успіху асоціюється з чимось конструктивним і позитивним. Для підлітків, орієнтованих на успіх, характерні адекватна самооцінка, відповідальність, ініціатива й активність. Досліджувані, мотивовані на уникнення невдач, зазвичай характеризуються підвищеною тривожністю, низькою впевненістю в собі, прагненням уникати відповідальних завдань. Отже, Опитувальник А.О. Реана є інструментом, який дає змогу дослідити співвідношення між домінуванням певної мотиваційної тенденції та деструктивними проявами перфекціонізму.

Багатомірна шкала тривожності Е.Е. Малкіної – клінічно апробований опитувальник, спрямований на структурну діагностику тривожних розладів у дітей і підлітків. Ця методика була обрана серед інших методів діагностики тривожності у підлітків, оскільки вона дозволяє розглядати тривогу як багатовимірний феномен, що містить не лише афективні компоненти. Велика перевага Багатомірної шкали дитячої тривожності для нашого дослідження полягає в тому, що вона охоплює максимально можливий діапазон ситуацій, у яких тривога може бути актуалізована. Серед них представлені ситуації досягнення, актуальні для прояву перфекціоністських рис особистості. Зазначений опитувальник дає змогу здійснити психологічний аналіз рівня тривожності у зв'язку з характеристиками особистості підлітка; оцінку особливостей психофізіологічної та психовегетативної тривожності у підлітка; аналіз зв'язку тривоги з навчанням у школі.

Для виявлення зв'язку між перфекціонізмом і розладами емоційного спектру в підлітків було обрано Шкалу депресії Бека. Опитувальник включає 21 категорію симптомів і скарг, які класифікуються з точки зору тяжкості

проявів. Результати методики дозволяють діагностувати різні ступені депресії: задовільний емоційний стан, легка депресія, помірنا депресія та важка депресія. Шкала депресії Бека містить дві підшкали, що відображають різні параметри депресивних проявів: когнітивно-афективний і соматичні прояви депресії.

Дитячо-підліткова шкала перфекціонізму П. Хьюїтта і Г. Флетта має прогностичну цінність при аналізі особливостей перфекціонізму. Автори методики дійшли висновку, що перфекціонізм є стабільною рисою особистості, що проявляється у дітей віком від 7 років і може бути діагностована з допомогою валідного і надійного психодіагностичного інструментарію – Дитячо-підліткової шкали перфекціонізму. Цей опитувальник був адаптований на вибірці українських підлітків. Оригінальна методика (CAPS) складається з 22 питань, які поділяються на дві підшкали: «Я-орієнтований перфекціонізм» і «Соціально приписаний перфекціонізм».

Результати та дискусії

Відповідно до завдань дослідження було проведено і здійснено аналіз кореляційного зв'язку перфекціонізму та рівня академічної успішності. Результати дослідження продемонстрували низькі показники за силою зв'язку (на рівні 0,38 за статистично достовірних результатів). У подальшому аналізі було виявлено, що лінійний прямий кореляційний зв'язок рівня перфекціонізму та рівня академічної успішності існує лише до середнього рівня вираженості перфекціонізму. Для вищих показників перфекціонізму спостерігалось плато за результатами академічної успішності. Тому було застосовано ієрархічний кластерний аналіз, який включав показники перфекціонізму, мотиваційних тенденцій на досягнення успіху чи уникнення невдачі, емоційних проявів і рівня академічної успішності, в результаті якого було виокремлено чотири кластери (групи) досліджуваних (табл. 1).

Таблиця 1. Типи підлітків-перфекціоністів, виокремлені на основі кластерного аналізу

Кластери (групи) підлітків		Перфекціонізм	Академічна успішність	Мотиваційні тенденції	Тривожність	Депресивні прояви
1	Mean	91,6	10,4	11,3	71,5	5,9
	N	25	25	25	25	25
2	Mean	72,3	9,2	15,1	37,2	3,0
	N	28	28	28	28	28
3	Mean	98,6	5,8	9,2	89,4	7,1
	N	17	17	17	17	17
4	Mean	47,0	7,1	12,4	29,1	2,7
	N	26	26	26	26	26
Показник статистичної значущості міжгрупового порівняння за критерієм Фішера		0,015	0,010	0,018	0,020	0,020

Отримані показники являються значущими та статистично достовірними за критерієм Фішера, оскільки рівень значущості $sig < 0,05$.

Перший тип представлений у вигляді структури: високий рівень перфекціонізму (91,6 бала), рівною мірою виражені мотиваційні тенденції на досягнення успіху та уникнення невдачі (10,3 бала), виражені тривожні та депресивні прояви (відповідно 71,5 і 5,9 бала) і високий рівень академічної успішності (10,4). До цього кластера ввійшло 25 досліджуваних. Ми назвали цей тип «успішний тривожно-депресивний перфекціоніст». Такі підлітки демонструють високий рівень вираженості перфекціоністських установок, прагнуть бути найкращими в усьому і ставлять

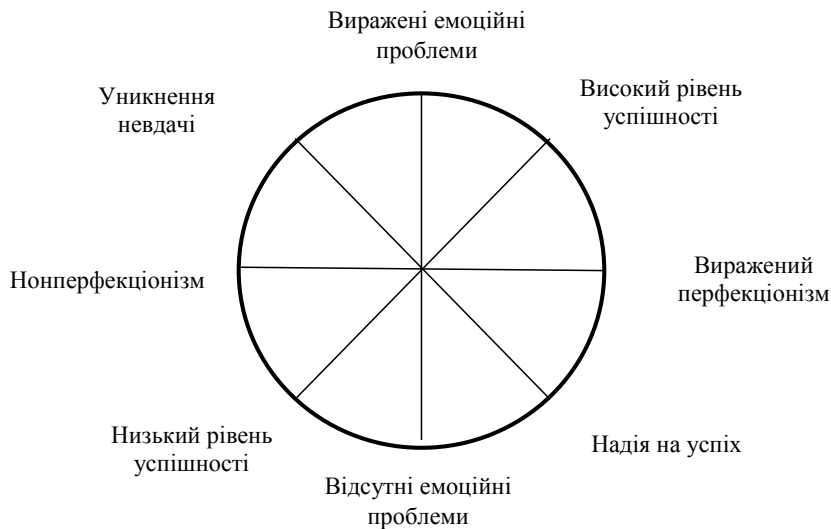
перед собою високі цілі щодо академічних досягнень і, зазвичай, утілюють їх. Однак таке втілення призводить до постійного перебування у стані напруги, страху не відповідати найвищим стандартам, що й призводить до підвищення тривожності й зниження настрою (у даному контексті такі прояви можна позначити як «емоційні проблеми»).

Другий тип: середній рівень вираженості перфекціонізму (72,3 бала), переважає мотиваційна тенденція досягнення успіху (15,1 бала), помірно виражені прояви тривожності та депресії (37,2 та 3,0 бала відповідно) і достатньо високий рівень академічної успішності (9,2 бала). Такий тип досліджуваних можна охарактеризувати як «успішні конструктивні перфекціоністи». 28 підлітків, які ввійшли до зазначеного кластера, мають помірно виражений рівень перфекціонізму, здатні адекватно усвідомлювати свої переваги і можливості, можуть ставити перед собою високі цілі, не зациклюючись на помилках і невдачах. Тому вони достатньо успішно реалізують себе в навчанні, зазвичай обираючи певний профіль, який відповідає їх інтересам чи здібностям (наприклад, гуманітарний або природничо-математичний), не прагнуть бути кращим завжди і в усьому. Це і визначає низьку вираженість тривожних і депресивних проявів і свідчить про високий рівень емоційного благополуччя таких підлітків.

Третій тип: високий рівень перфекціонізму (98,6 бала), виражена мотиваційна тенденція уникнення невдачі (9,2 бала), високий рівень вираженості емоційних проблем (тривожність – 89,4 бала, депресивні прояви – 7,1 бала) та низький рівень академічної успішності (5,8 бала). Це найменш численний за кількістю досліджуваних тип (17 підлітків), який був названий «неуспішний тривожно-депресивний перфекціоніст». Представники такого типу мають завищені вимоги до себе, прагнуть досягати лише найвищих результатів і бояться помилитись. Це призводить до прокрастинації, стратегій уникання у виконанні завдань і

відображається на низькому рівні академічної успішності. Нездатність відповідати ідеальному образу викликає зниження самооцінки, почуття сорому і провини, що проявляються у вигляді високої тривожності та депресивних станів.

Четвертий тип: низький рівень перфекціонізму (47,0 бала), відсутня виражена орієнтація на досягнення успіху чи уникнення невдачі (12,4 бала), помірно виражені тривожно-депресивні прояви (відповідно 29,1 і 2,7 бала) та середній рівень академічної успішності (7,1 бала). Представників такого типу ми назвали «помірно успішний конструктивний неперфекціоніст». Такі підлітки мало хвилюються з приводу досягнень і необхідності досконалого виконання роботи. Вони не ставлять перед собою високих цілей, тому не зважають на помилки і низькі досягнення. До того ж вони відчувають себе достатньо впевнено і не мають емоційних проблем у вигляді тривожності чи депресивних проявів.

Рис. 1. Критерії типології перфекціоністів за рівнем деструктивного чи конструктивного прояву

На рис. 1 наочно показано візуальні критерії типологізації підлітків-перфекціоністів, де такі критерії представлено у вигляді континуальних полюсів: «уникання невдачі – надія на успіх»; «високий рівень успішності – низький рівень успішності»; «відсутні емоційні проблеми – виражені емоційні проблеми»; «високий рівень перфекціонізму – низький рівень перфекціонізму».

Висновки

Перфекціонізм є актуальним феноменом сьогодення, оскільки сучасне суспільство ставить перед людиною високі ідеали й орієнтири і вимагає їх досягнення, починаючи з дитячого та підліткового віку. Розробка типологій перфекціонізму для підлітків дасть змогу визначити, які саме прояви прагнення до досконалості допомагають їх успішній самореалізації та становленню особистості; а які з них мають деструктивний вплив на самооцінку, рівень емоційного благополуччя та життєві досягнення.

Наше дослідження показало, що прагнення до ідеального виконання діяльності, слідування лише найвищим стандартам та еталонам не завжди призводить до результативної успішності. Підлітки із середнім рівнем перфекціонізму характеризуються такими ж показниками академічної успішності, як і досліджувані з високим рівнем вираженості перфекціонізму. Такий тип досліджуваних більш орієнтований на досягнення успіху, на відміну від перфекціоністів, які акцентують увагу на помилках і труднощах. Було виокремлено нечисленну групу досліджуваних із високим рівнем перфекціонізму та низьким рівнем успішності, що вказує на обернений зв'язок перфекціонізму з результативністю та продуктивністю діяльності. Також виражені тривожно-депресивні прояви у підлітків із високим рівнем перфекціонізму здійснюють деструктивний вплив на загальний психологічний стан, рівень емоційного благополуччя, негативно впливають на рівень академічної успішності.

Література

- Гаранян Н.Г., Холмогорова А.Б., Юдеева Т.Ю. Перфекционизм, депрессия и тревога. *Московский психотерапевтический журнал. Московский психотерапевтический журнал. Moscow Psychotherapeutic Journal*. 2001. Вып. 4. С. 18–48.
- Кононенко О.І. Диференціація типів перфекціонізму особистості. *Теоретичні і прикладні проблеми психології. Теоретические и прикладные проблемы психологии. Theoretical and applied problems of psychology*. 2015. Вып. 3 (38). С. 199–204.
- Кононенко О.І. Перфекціонізм особистості [монографія]. Одеса : Удача, 2016. 374 с.
- Ларских М.В., Удалых И.А. Зависимость уровня и типологии перфекционизма подростков от типа негармоничного воспитания в семье. *Инновации в науке: Тезисы XLV междунар. науч.-практ. конф. (Россия, г. Новосибирск, 27 мая 2015 г.) / Ответств. ред. А. И. Гулин. Новосибирск: СибАК, 2015. С. 212.*
- Лукіна Н.Б. Дослідження психологічних особливостей особистісних типологій перфекціоністів у структурі цільової спрямованості. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Научный вестник Херсонского государственного университета. Scientific Bulletin of Kherson State University*. 2017. Вып. 6. Т. 1. С. 56–61.
- Нечепоренко О.П., Разина М.В. Гендерные особенности типологии ответственности и перфекционизма. *Вестник Омского университета. Вісник Омського університету. Bulletin of Omsk University*. 2012. Вып. 2. С. 18–23.
- Павлова В.С. Теоретичний аналіз типологій перфекціонізму. *Актуальні проблеми психології. Актуальные проблемы психологии. Actual problems of psychology*. 2013. Вып. 39. Т. 1. С. 53–57.
- Проскурня А.С. Диференціально-типологічна структура перфекціонізму як детермінанта виникнення депресивних і тривожних розладів. *Проблеми сучасної психології. Проблемы современной психологии. Problems of modern psychology*. 2016. Вып. 33. С. 33–38.
- Юдеева Т.Ю. Перфекционизм как личностный фактор депрессивных и тревожных расстройств : автореф. дисс. ... канд. психол. наук : 13.00.04. Москва, 2007. 275 с.
- Ясная В.А. Перфекционизм: история изучения и современное состояние проблемы. *Вопросы психологии. Питання психології. The questions of psychology*. 2007. Вып. 4. С. 157–168.
- Flett, G.L., Hewitt, P.L., Boucher, D.J., Davidson, L.A., & Munro, Y. (2016). The Child and Adolescent Perfectionism Scale: Development, validation, and association with adjustment. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 34 (7), 634–652.
- Hamachek, D. (1978). Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism. *Psychology*, 15, 27–33.

Stoeber, J., & Otto, K. (2006). Positive Conceptions of Perfectionism: Approaches, Evidence, Challenges. *Personality and Social Psychology Review, 10*, 295–319.

References

- Garanjan, N.G., Holmogorova, A.B., & Judeeva, T.Ju. (2001). Perfekcionizm, depressija i trevoga [Perfectionism, depression and anxiety]. *Moskovskij psihoterapevtičeskij žurnal – Moscow Psychotherapeutic Journal, 4*, 18–48 [in Russian].
- Kononenko, O.I. (2015). Dyferentsiatsiia typiv perfektsionizmu osobystosti [Differentiation of personality perfectionism types]. *Teoretyčnyi i prykladni problemy psykhologii – Theoretical and applied problems of psychology, 3* (38), 199–204 [in Ukrainian].
- Kononenko, O.I. (2016). *Perfekcionizm osobystosti [Perfectionism of personality]*. Odesa : Udacha [in Ukrainian].
- Larskih, M.V. (2015). Zavisimost urovnja i tipologii perfekcionizma podrostkov ot tipa negarmoničnogo vospitaniia v semje [Dependence of the level and typology of perfectionism in adolescents on the type of non-harmonic upbringing in the family]. *Innovacii v nauke – Innovation in science, 5* (42), 212 [in Russian].
- Lukina, N.B. (2017). Doslidzhennia psykhologičnykh osoblyvostei osobystisnykh typolohii perfektsionistiv u strukturi tsilovoi spriamovanosti [Research of psychological features of personality perfectionism typologies in the structure of the target orientation]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University, 6*, 56–61 [in Ukrainian].
- Necheporenko, O.P., & Razina, M.V. (2012). Gendernye osobennosti tipologii otvetstvennosti i perfekcionizma [Gender features of responsibility typology in perfectionists]. *Vestnik Omskogo universiteta – Bulletin of Omsk University, 2*, 18–23 [in Russian].
- Pavlova, V.S. (2013). Teoretyčnyi analiz tipologii perfektsionizmu [Theoretical analysis of the typology of perfectionism]. *Aktualni problemy psykhologii – Actual problems of psychology, 39*, 53–57 [in Ukrainian].
- Proskurnia, A.S. (2016). Dyferentsialno-typolohična struktura perfektsionizmu yak determinanta vynyknennia depresyvnnykh i tryvoznykh rozladiv [Differential-typological structure of perfectionism as the determinant of occurrence of depressive and anxiety disorders]. *Problemy suchasnoi psykhologii – Problems of modern psychology, 33*, 33–38 [in Ukrainian].
- Judeeva, T.Ju. (2007). Perfekcionizm kak lichnostnyj faktor depressivnykh i trevoznykh rasstrojstv [Perfectionism as a personal factor of anxiety

- and depressive disorders]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Moskow [in Russian].
- Jasnaja, V.A., & Eniklopov, S.E. (2007). Perfekcionizm: istorija izuchenija i sovremennoe sostojanie problem [Perfectionism: history of research and actual state of the problem]. *Voprosy psihologii – Questions of psychology*, 4, 157–168 [in Russian].
- Flett, G.L., Hewitt, P.L., Boucher, D.J., Davidson, L.A., & Munro, Y. (2016). The Child and Adolescent Perfectionism Scale: Development, validation, and association with adjustment. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 34 (7), 634–652.
- Hamachek, D. (1978). Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism. *Psychology*, 15, 27–33.
- Stoeber, J., & Otto, K. (2006). Positive Conceptions of Perfectionism: Approaches, Evidence, Challenges. *Personality and Social Psychology Review*, 10, 295–319.

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто психологічні підходи до визначення типів перфекціонізму в дорослих і підлітків; проаналізовано критерії, що лежать в основі таких типологій. Описано психологічні особливості перфекціонізму в підлітковому віці. Проаналізовано кореляційний зв'язок між рівнем загального перфекціонізму в підлітків і рівнем академічної успішності, ступенем вираженості тривожно-депресивних проявів, домінуванням мотиваційних тенденцій на досягнення успіху чи уникнення невдачі. За допомогою кластерного аналізу розроблено типологію перфекціонізму в підлітковому віці, яка враховує такі континуальні критерії: «уникання невдачі – надія на успіх»; «високий рівень успішності – низький рівень успішності»; «відсутні емоційні проблеми – виражені емоційні проблеми»; «високий рівень перфекціонізму – низький рівень перфекціонізму». Встановлено, що до першого типу перфекціонізму (успішний тривожно-депресивний перфекціоніст) належать підлітки з високим рівнем перфекціонізму, рівною мірою вираженими мотиваційними тенденціями на досягнення успіху й уникнення невдачі, високим рівнем академічної успішності, вираженими тривожними і депресивними проявами. Другий тип (успішний конструктивний перфекціоніст) презентують підлітки із середнім рівнем перфекціонізму, переважанням мотиваційної тенденції на досягнення успіху, досить високим рівнем академічної успішності та помірно вираженими тривожно-депресивними проявами. Третій тип підлітків (неуспішний тривожно-депресивний перфекціоніст) демонструє високий рівень перфекціонізму, вира-

жену мотиваційну тенденцію уникнення невдачі, високий рівень тривожно-депресивних проявів і низький рівень академічної успішності. Й, нарешті, до четвертого типу входять досліджувані з низьким рівнем перфекціонізму, вираженими рівною мірою мотиваційними тенденціями на досягнення успіху чи уникнення невдачі, вираженими на низькому рівні тривожно-депресивними проявами і середнім рівнем академічної успішності.

Ключові слова: перфекціонізм, типологія, підлітки, деструктивний вплив, академічна успішність, емоційні проблеми, тривожно-депресивні прояви, надія на успіх, уникання невдачі.

Вавилова Алёна. Типология перфекционизма у подростков

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены психологические подходы к определению типов перфекционизма у взрослых и подростков; проанализированы критерии, лежащие в основе таких типологий. Описаны психологические особенности перфекционизма в подростковом возрасте. Проанализирована корреляционная связь между уровнем общего перфекционизма у подростков и уровнем академической успеваемости, степенью выраженности тревожно-депрессивных проявлений, доминированием мотивационных тенденций на достижение успеха или избегание неудачи. С помощью кластерного анализа разработана типология перфекционизма в подростковом возрасте, которая учитывает следующие континуальные критерии: «избегание неудачи – надежда на успех»; «высокий уровень успешности – низкий уровень успешности»; «отсутствии эмоциональных проблем – выраженные эмоциональные проблемы»; «высокий уровень перфекционизма – низкий уровень перфекционизма». Установлено, что к первому типу перфекционизма (успешный тревожно-депрессивный перфекционист) принадлежат подростки с высоким уровнем перфекционизма, одинаково выраженными мотивационными тенденциями на достижение успеха и избегания неудачи, высоким уровнем академической успеваемости, выраженными тревожно-депрессивными проявлениями. Второй тип (успешный конструктивный перфекционист) представляют подростки со средним уровнем перфекционизма, преобладанием мотивационной тенденции на достижение успеха, достаточно высоким уровнем академической успеваемости и умеренно выраженными тревожно-депрессивными проявлениями. Третий тип подростков (неуспешный тревожно-де-

прессивный перфекционист) демонстрирует высокий уровень перфекционизма, выраженную мотивационную тенденцию избегания неудачи, высокий уровень тревожно-депрессивных проявлений и низкий уровень академической успеваемости. И, наконец, в четвертый тип входят испытуемые с низким уровнем перфекционизма, в равной степени выраженными мотивационными тенденциями на достижение успеха или избегание неудачи, выраженными на низком уровне тревожно-депрессивными проявлениями и средним уровнем академической успеваемости.

Ключевые слова: перфекционизм, типология, подростки, деструктивное влияние, академическая успеваемость, эмоциональные проблемы, тревожно-депрессивные проявления, надежда на успех, избегание неудачи.